

بررسی نقش جهت‌گیری‌های دینی در احساس خوشبختی روانی

فضل‌الله یزدانی و دکتر محمدعلی زکی
اعضای هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

چکیده

میزان احساس خوشبختی یکی از شاخص‌های جدید بهداشت روانی محسوب می‌شود. در تحلیل عوامل مؤثر اجتماعی-رفتاری بر بهداشت روانی (احساس خوشبختی) می‌توان به جهت‌گیری‌های دینی توجه داشت. هدف این پژوهش مطالعه تأثیر جهت‌گیری‌های دینی بر احساس خوشبختی روانی است. برای این منظور، پژوهشی به روش پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه استاندارد در میان ۱۸۷ دانشجوی دختر و پسر انجام شده است. برای سنجش جهت‌گیری‌های دینی از سه مقیاس جدید جهت‌گیری درونی و بیرونی ۳ مقیاس جدید جهت‌گیری درونی و بیرونی مالتبی و لوتیس و پرسشگری دینی مالتبی و دی، برای اندازه‌گیری احساس خوشبختی از مقیاس احساس خوشبختی گلدبرگ استفاده شده است. داده‌های پژوهش با استفاده از برنامه کامپیوتری SPSS در محیط Windows کدبندی و استخراج و طبقه‌بندی گردیده است. روش‌های آماری تحقیق بر آماره آزمون 1، ضرایب همبستگی، تحلیل عاملی و تحلیل رگرسیون چندگانه مبتنی خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: احساس خوشبختی، جهت‌گیری دینی، دانشجویان، تحقیق پیمایشی

طرح موضوع تحقیق

تأثیرات دین در زندگی، سعادت‌مندی، رسیدن به خوشبختی و در مسیر کمال واقعی قرار گرفتن، مورد تأکید نظریه پردازان حوزه روانشناسی دین بوده است. برخی معتقدند که انگیزه اصلی همه افراد در همه زمانها و اهمیت عمده زندگی انسان در چگونگی دستیابی، حفظ و ارتقای خوشبختی و شادکامی، تجربه‌های مختلف دینی در واقع بیانگر وجوه مختلف خوشبختی و شادکامی است^(۱). عده‌ای دیگر بر این عقیده‌اند که در قلمرو روانشناسی سلامت، بررسی رابطه بین نگرش دینی و خوشبختی روانشناختی یکی از مهمترین کمکهایی است که از طریق پژوهشگران به روانشناسی دین شده است.^(۲) خوشبختی روانی شامل ارزشیابی‌هایی است که افراد از خود و زندگیشان به عمل می‌آورند^(۳)، این ارزشیابیها شامل خشنودی از زندگی، هیجان و خلق مثبت و نبود افسردگی و اضطراب است^(۴)؛ به عبارت دیگر سه جزء خوشبختی شامل شناختی، عاطفی هیجانی و اجتماعی است. جزء شناختی، نوعی تفکر و پردازش اطلاعات است که به خوشبختی فرد منجر می‌شود. جزء عاطفی هیجانی، داشتن خلق و خوی مثبت و شاد است و جزء اجتماعی، بیانگر گسترش روابط اجتماعی فرد با دیگران و به دنبال آن افزایش حمایت اجتماعی است.^(۵) ویژگیهای دیگری مانند تسلط، رشد فردی و هدفمندی در زندگی برای خوشبختی بیان شده است^(۶).

برخی بر این اعتقادند که راه رسیدن به خوشبختی با سبکهای مقابله‌ای آنان ارتباط زیادی دارد.^(۷) در واقع افراد دارای خوشبختی روانی، افکار و رفتارهایی دارند که ناشی از سبک مقابله دینی آنهاست و در موقعیتهای فشارزا، رفتارها و افکاری خواهند داشت که سازگار و کمک کننده است؛ با دید روشنی به امور می‌نگرند و دعا و نیایش دارند. بعضی از افراد معتقدند که خداوند از طریق رویداد فشارزا سعی در ارتباط با آنها دارد تا چیز مهمی را به اطلاع آنان برساند.^(۸) افراد دارای گرایش دینی با این عقیده که

در جهان مقصد والایی وجود دارد، می‌تواند خوشبختی خود را افزایش دهند^(۹) بر طبق نظر کاترز و همکاران به چند دلیل خوشبختی روانی با دینداری رابطه دارد: اول اینکه دین می‌تواند بر احساس تعلق، پیوند، دل‌بستگی و کنترل زندگی فرد تأثیر گذارد. دوم، با فعالیتها و مراسم دینی، شبکه تعاملات اجتماعی فرد، وسعت می‌یابد و باعث ایجاد، حفظ و ارتقای هویت دینی فرد می‌شود. سوم تعهدات دینی با تأثیر بر رفتارهای فرد و تنظیم آنها، مشوق فعالیتهایی است که بطور مستقیم سطح سلامت روانی، بدنی و تعادل بین فردی را افزایش می‌دهد. چهارم از بروز بعضی از فعالیتها و سبکهای مقابله‌ای مخرب، که باعث افزایش خطرهای دیگری برای فرد می‌شود، جلوگیری، و آنها را محدود می‌سازد و سرانجام با فراهم کردن چهارچوب مرجع دینی برای فرد، معنی زندگی و هدفمندی آن را، هم در رویدادهای منفی و هم در رویدادهای مثبت مشخص می‌سازد. راه رسیدن به خوشبختی روانی و شادکامی واقعی به زعم تعدادی از نظریه پردازان در پرتو توجه به هدفها، ارزشهای معنوی، نیازهای بنیادین، معنی دار بودن و هدفمندی زندگی و مهمتر از همه عشق و علائق دینی و الهی فراهم می‌شود.^(۱۰) مالرب (۱۹۹۹) خوشبختی و شادکامی واقعی را عشقهای معنوی می‌داند. از نظر وی این نوع خوشبختی عموماً در سایه زندگی آمیخته به امور معنوی و عبادی به دست می‌آید. او شادیها و خوشیهایی را که از تن بر می‌آیند و با افزایش سن، کاهش می‌یابند، پرده‌ای از دود می‌داند که در برابر ضمیر ما قرار گرفته‌اند تا آگاهی ما را از فروریزی خویش بازداري نمایند و خوشبختی معنوی را تنها شادمانی در نظر می‌گیرد که در همه موقعیتهای زندگی پابرجا و زوال‌ناپذیر است.^(۱۱)

بطور کلی دو دیدگاه در مورد خوشبختی وجود دارد که با عناوین دیدگاه لذتی (هدونیک) و دیدگاه ادایمونیک مشخص می‌شود^(۱۲) دیدگاه هدونیک، هدف زندگی را تجربه لذت و به حداکثر رساندن آن می‌داند که شامل رجحانها و لذایذ ذهنی و بدنی

است^(۱۳) از سوی دیگر، دیدگاه ایدایمونیک، خوشبختی از نوع لذتی را آرمان پستی می‌داند که انسانها را برده‌وار تعقیب کنندگان امیال خود می‌سازد. طبق این دیدگاه، خوشبختی واقعی زمانی به دست می‌آید که افراد با اعمال ارزشمند فضیلت‌های خود را متجلی سازند.^(۱۴)

با اینکه پژوهش‌های زیادی وجود دارد که رابطه بین دین و خوشبختی روانی را به صورت مثبت گزارش کرده است و به آنها اشاره خواهیم کرد، نتایج برخی پژوهشها در مورد رابطه بین دین و خوشبختی روانی متناقض گزارش شده است.^(۱۵) از این رو تعدادی از مفسران، نتیجه‌گیریهای بین دین و خوشبختی روانی را غیرقابل اعتماد دانسته‌اند. باتسون و همکاران (۱۹۹۳) باتسون و ویتتر (۱۹۸۲) گورساج (۱۹۸۸) اسپیلگا و همکاران (۱۹۸۵) (به نقل از مالتفی و همکاران ۱۹۹۹)، معتقدند که علت این سردرگمی‌ها نبودن یک راهنمای نظری و همچنین تعاریف روشن است. گورساج (۱۹۸۸) یکی از حوزه‌های پژوهشی را که در مورد رابطه بین دین و سلامت روانی می‌تواند راهگشا و بینش دهنده باشد، تمایز بین جهتگیریهای مختلف دینی می‌داند. از نظر وی این تمایزها، سودمندترین شیوه پژوهش در مورد درک رابطه بین دین و خوشبختی روانی است. در این رابطه ویکلین (۱۹۹۰) نیز معتقد است که تمایز بین جهتگیری درونی و برونی تنها تمایزی است که بیشترین سهم را در مطالعه تجربی دین داشته است.^(۱۶) به طور کلی سه جهتگیری عمده دینی شامل جهتگیری دینی درونی، بیرونی و پرسشگری وجود دارد.^(۱۷) افرادی که جهتگیری از نوع درونی دارند، دین در همه جنبه‌های زندگی آنان تأثیر دارد و با باورهای دینی خودشان زندگی می‌کنند. افراد دارای جهتگیری برونی، دین را به عنوان وسیله‌ای به منظور مشارکت در گروه‌های نیرومند و به دست آوردن حمایت، جایگاه اجتماعی و مکانیسم دفاعی مورد استفاده قرار می‌دهند.^(۱۸) جهتگیری دینی پرسشگری، افرادی را توصیف می‌کند که دینداری

آنها گفتگوی باز و بسته از سؤالاتی در مورد هستی است که ناشی از تضادها و مصائب زندگی است.^(۱۹) باتسون و همکاران (۱۹۹۳) افراد دارای جهت‌گیری پرسشگری را واجد سه ویژگی می‌دانند. اولین ویژگی آنها، توانایی برخورد با سؤالاتی در مورد هستی است بدون اینکه پیچیدگی این سؤالات را کاهش دهند. دوم مثبت دیدن شک دینی و خودانتقادی و سومین ویژگی باز بودن آنان برای تغییر در باورهای دینی است. آنان معتقدند که جهت‌گیری درونی نمی‌تواند جنبه عاطفی دینداری بالغانه را بسنجد و از این رو پیشنهاد کرده‌اند که استفاده از جهت‌گیری پرسشگری، رویکرد قابل انعطاف و بازتری نسبت به سنجش نگرش دینی است.^(۲۰) در این تحقیق، رابطه بین این سه جهت‌گیری دینی با خوشبختی مورد نظر است.

سابقه و تاریخچه تحقیق

یکی از اولین افرادی که جهت‌گیریهای دینی را مورد پژوهش قرار داد، آلپورت (۱۹۶۷) است. به اعتقاد وی کوتاهترین راه برای تقسیم‌بندی دین از نظر موضوعی این است که بگوییم فردی که از بیرون برانگیخته شده، دین خود را مورد استفاده قرار می‌دهد در حالی که شخصی که از درون برانگیخته شده است با دین خود زندگی می‌کند. آلپورت در ابتدا معتقد بود که انسانها چنانچه دینی داشته باشند، بین یکی از این دو قطب قرار می‌گیرند و کمتر فردی یافت می‌شود که یک مورد خالص باشد.^(۲۱) باتسون و شونارد، پژوهشهای مربوط به جهت‌گیری دینی را تا ۱۹۸۱ مورد بررسی قرار داده و گزارش کرده‌اند که جهت‌گیری درونی با احساس گناه، نگرانی، صلاحیت و کفایت شخصی رابطه مثبت و جهت‌گیری برونی با این متغیرها رابطه منفی دارد. یافته‌های برخی از پژوهشها (مالتی و همکاران ۱۹۹۹) نشان داده است که جهت‌گیری درونی و عبادت فردی با خوشبختی روانشناختی رابطه مثبت و جهت‌گیری پرسشگری با آن رابطه منفی

دارد. فراوانی اعمال دینی بیش از جهتگیری کلی نسبت به دین، در خوشبختی روانشناختی نقش دارد. این یافته‌ها با یافته‌های تحقیقات دیگر در مورد جهتگیری دینی و خوشبختی روانشناختی برای مثال (باتسون و نیتس، ۱۹۸۳، باتسون و همکاران، ۱۹۹۳، گروساچ، ۱۹۸۸، لاونکال، ۱۹۹۵ و ولف ۱۹۹۷)، هماهنگی دارد (۲۲). آدامز و کاپوبینکو (۱۹۹۶) در پژوهش دیگری دریافتند که جهتگیری درونی و پرسشگری به صورت معناداری باهم رابطه دارد. تحلیل واریانس نشان داده است که بین نمره‌های جهتگیری درونی و برونی تعامل معنی‌داری وجود دارد و نیز جهتگیری برونی با جزم‌اندیشی رابطه معنی‌داری داشته و چنین رابطه‌ای در خصوص جهتگیری درونی و پرسشگری با جزم‌اندیشی وجود نداشته است.

داینر و همکاران (۲۰۰۲) با مرور چندین مطالعه که نمونه‌های آن از کشورهای مختلف بوده است، دریافتند که افراد دارای نگرش دینی، سطح بالاتری از خوشبختی را گزارش کرده‌اند. بیرد و همکاران (۲۰۰۰)، در پژوهشی دیگر که چهار عامل خوشبختی ذهنی و رابطه آن را با نگرش دینی برونی مورد مطالعه قرار داده بودند، اینطور نتیجه‌گیری کردند که این نگرش دینی، پیش‌بینی‌کننده خوشبختی ذهنی است.

در مجموع مطالعات فراوانی وجود دارد که حاکی از همبستگی مثبت بین نگرش دینی و خوشبختی ذهنی است برای مثال می‌توان به فورای (۲۰۰۲)، یانگروهیکس (۲۰۰۲)، و فرانسیس و رایبیز (۲۰۰۰)، بیواس و داینر (۲۰۰۲)، بوهلین (۲۰۰۰)، لوین و همکاران (۱۹۹۵)، دوناهو (۱۹۹۵)، رایبیز و فرانسیس (۱۹۹۶)، جکسون و فولفورد (۱۹۹۷)، کوشینگ (۱۹۹۸)، بهنگراد (۱۹۹۶)، شفرسنگ (۱۹۹۶)، لاوتنال (۱۹۹۵)، و وتیزتام (۱۹۹۴) (به نقل از لویس ۲۰۰۱) اشاره کرد.

چارچوب روش تحقیق

ابزار اندازه‌گیری جهتگیری درونی - برونی از طریق لینگ و زاچار (۱۹۹۰) معرفی، و توسط مالتبی و لويس (۱۹۹۶) تغییراتی در آن ایجاد شد که با این تغییرات یک بعد جهتگیری درونی و دو بعد دیگر جهتگیری برونی شامل جهتگیری برونی - فردی و جهتگیری برونی - اجتماعی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

بعد پرسشگری دینی به باتسون و شونارد (۱۹۹۱) مربوط است که باز از طریق مالتبی و دی (۱۹۹۸) تغییراتی در آن ایجاد گردید. مقیاس جهتگیری درونی دارای ۹ گویه، جهتگیری برونی دارای ۶ گویه (جهتگیری برونی - درونی ۳ گویه و جهتگیری برونی - اجتماعی ۳ گویه) و بعد پرسشگری دینی نیز دارای ۱۲ گویه براساس طیف لیکرت طراحی شده است. مقیاسهای ۳ گانه جهتگیری بیرونی، درونی و پرسشگری دینی با توجه به آماره آلفا کرونباخ به ترتیب $0/73$ ، $0/697$ ، و $0/543$ محاسبه شده است. در این تحقیق منظور از سمتگیری دینی، مجموع نمره‌های آزمودنیها در سه مقیاس فوق است. پایایی این ابزارها در مجموع با توجه به 187 آزمودنی و 27 گویه به میزان $0/813$ محاسبه گردیده است (جدول ۱) که آماره فوق در میان آزمودنیهای دختر ($N=89$) و پسر ($N=98$) به ترتیب $0/85$ و $0/8266$ به دست آمده است. برای آزمودن روایی سازه با توجه به تحلیل عاملی، یافته‌ها بیانگر این است که ابزارهای چهارگانه جهتگیری بیرونی - فردی، بیرونی - اجتماعی، درونی و پرسشگری، در یک عامل قابل کاهش و مقدار ویژه‌ای عامل کاهش یافته فوق $2/2$ در نظر گرفته شده است که عامل مورد نظر $54/99$ درصد تغییرات چهار متغیر را تبیین می‌کند (جدول ۳)

برای سنجش میزان احساس خوشبختی آزمودنی از «مقیاس احساس خوشبختی روانی گلدبرگ» (۱۹۷۲) استفاده شده است که البته گذشته از بیان میزان پایایی ابزار استاندارد فوق در گزارشهای مختلف، محاسبات بیانگر این است که میزان پایایی ابزار

جدول ۱) آماره آزمون آلفا کرونباخ جهت پایایی ابزار «جهتگیری دینی»

statistics for	mean	variance	std Dev	N of
SCALE	88..481	167.3149	12.9350	variables 27
Item - total statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	scale Variance if Item Deleted	corrected Item-Total Correlation	Alpha if Item Deleted
X11	84.3636	149.1251	.6000	.7969
X12	85.6096	170.0457	-.1346	.8270
X13	83.7166	161.6666	.2358	.8116
X14	84.3209	148.0900	.6236	.7956
X15	84.5241	153.0787	.3569	.8073
X16	86.1444	154.0167	.4015	.8052
X17	84.6631	147.0418	.6079	.7954
X18	84.2246	146.4116	.6599	.7935
X19	83.8075	154.9412	.5171	.8025
X20	84.0963	152.5391	.5309	.8007
X21	83.8503	153.5043	.4848	.8024
X22	84.2995	157.2324	.2920	.8099
X23	86.6203	156.5164	.4670	.8045
X24	86.3102	153.4302	.4566	.8032
X25	86.7005	160.1679	.3473	.8087
X26	84.7914	146.8541	.6599	.7938
X27	84.5187	155.4338	.3753	.8064
X28	84.4866	152.1221	.5365	.8003
X29	83.5668	158.8275	.3788	.8074
X30	84.6684	154.7067	.3757	.8063
X31	84.9305	158.5166	.2413	.8121
X32	85.2193	170.4839	-.1416	.8303
X33	84.9412	156.1417	.2973	.8099
X34	84.4171	159.5885	.1665	.8166
X35	84.7326	152.7131	.4432	.8034
X36	85.2941	173.6603	-.2184	.8365
X37	84.4332	162.2038	.1080	.8183
Reliability coefficients				
N of Cases= 187.0 N of Items=27				
Alpha= .8139				

جدول ۲) آماره آلفا کرونباخ جهت پایایی ابزار «احساس خوشبختی روانی»

statistics for SCALE	mean	variance	std Dev	N of variables
	15.9091	31.8358	5.6423	10
Item - total statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	scale Variance if Item Deleted	corrected Item-Total Correlation	Alpha if Item Deleted
X1	32.1337	27.2347	.4653	.7344
X2	33.7005	27.2647	.2437	.7686
X3	31.9037	29.5821	.1774	.7659
X4	31.9572	28.8154	.3141	.7512
X5	32.4011	26.1017	.4880	.7290
X6	32.5027	27.6169	.2732	.7596
X7	31.9840	25.4352	.5297	.7225
X8	32.6791	25.4234	.5049	.7257
X9	32.2406	23.1407	.6226	.7042
X10	21.6791	24.1868	.6256	.7068
Reliability coefficients				
N of Cases= 187.0 N of Items=10				
Alpha= .7581				

مذکور در این تحقیق، با توجه به آزمودنیها (N=187) مقدار ۰/۷۵۸ حساب شده است (جدول ۲) که آماره آلفاکرونیخ در میان آزمودنیهای دختر (N=98) و پسر (N=98) به ترتیب ۰/۸۰۴ و ۰/۶۵۷ محاسبه شده است. (البته لازم به تذکر است که مقیاس مذکور ۱۲ گویه دارد که در این تحقیق از ۱۰ گویه استفاده شده است.) جامعه آماری این تحقیق، تمام دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق و نمونه آماری ۱۸۷ نفر از دانشجویان دختر و پسر واحد نراق در نظر گرفته شد که روش نمونه گیری به صورت تصادفی ساده است. روشهای آماری این تحقیق بر آماره‌های توصیفی، آماره آزمودن، ضرایب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون چندگانه و تحلیل عاملی متکی بوده است که داده‌ها پس از جمع آوری با استفاده از برنامه کامپیوتری SPSS در محیط windows به منظور تجزیه و تحلیل آماری استفاده شده است.

جدول ۳) نتایج نهایی تحلیل عاملی چهار مقیاس سمتگیری دینی برای روایی سازه

متغیرها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی واریانس	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تراکمی
درونسو	۲/۲	۵۴/۹۹	۵۴/۹۹	۲/۲	۵۴/۹۹	۵۴/۹۹
برونسو - فردی	۰/۷۸۶	۱۶/۶۵	۷۴/۶۴			
برونسو - اجتماعی	۰/۶۵۴	۱۶/۳۵	۹۱			
پرسشگری	۰/۳۶	۹	۱۰۰			

متغیرهای تحقیق	بار عاملی
درونسو	۰/۸۷۳
پرسشگری	۰/۷۲
برونسو - فردی	۰/۷۱۷
برونسو - اجتماعی	۰/۶۳۶

نتایج تحقیق

گام ابتدایی در تحلیل یافته‌های تحقیق، به آمارهای توصیفی مربوط است که یافته‌ها بیانگر این است که آزمودنیها دربردارنده میانگین ۳۵/۹ در مقیاس احساس خوشبختی، و انحراف معیار نیز ۵/۶۴ محاسبه شده است. میانگین نمره آزمودنیها از مقیاسهای چهارگانه درونی، بیرونی - فردی، بیرونی - اجتماعی و پرسشگری دینی به ترتیب ۳۱/۰۵، ۱۱/۸۹، ۴/۵۱، ۳۶/۹۶، و در مجموع جهتگیری دینی دانشجویان به طور متوسط ۸۴/۴۳ محاسبه شده است (جدول ۴).

تمایزات اجتماعی

با توجه به متغیر وضع جنسیت، می‌توان به تمایزات اجتماعی دانشجویان در زمینه‌های احساس خوشبختی و جهتگیری دینی نایل آمد. یافته‌های تحقیق بیانگر این است که تفاوت معناداری در احساس خوشبختی روانی میان دختران و پسران دانشجویان ملاحظه می‌شود ($t = 2/119$ ، $sig = 0/035$). میانگین و انحراف معیار احساس خوشبختی در میان دختران به ترتیب ۳۵ و ۶/۳۳ و در میان پسران به ترتیب ۳۶/۷ و ۴/۸۱ است. از سویی دیگر، یافته‌های تحقیق بیانگر این است که تفاوت معناداری در مقیاسهای ششگانه جهتگیری بیرونی، درونی - فردی، درونی - اجتماعی، پرسشگری، بیرونی و جهتگیری کلی دینی میان دختران و پسران وجود ندارد. میانگین نمره‌های آزمودنیهای پسر در مقیاسهای فوق به ترتیب ۳۱/۸، ۱۱/۷، ۴/۷، ۳۶/۸، ۱۶/۵، ۸۵/۲، و میانگین نمره‌های دانشجویان دختر در مقیاسهای فوق بطور متوسط به ترتیب ۳۰/۲، ۱۲، ۴/۲، ۳۷/۰۶، ۱۶/۲، ۸۳/۵ به دست آمده است. اعتبار آماره آزمون در خصوص شش ابزار مورد نظر بزرگتر از ۰/۰۵ محاسبه شده و بیانگر این بوده که فرض صفر تأیید شده، و مقدار آماره فوق به ترتیب ۱/۸۲، ۰/۵۷، ۰/۵۳،

۰/۵۵،۰۰/۲۴ و ۰/۹۰۳ محاسبه شده که تمام آنها دارای اعتبار بزرگتر از ۰/۰۵ است (به ترتیب ۰/۰۶۹، ۰/۵۶۳، ۰/۱۲۷، ۰/۸۱۱، ۰/۵۷۷، ۰/۳۶۸) (جدول ۵).

جدول ۴) آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد	حداکثر	حداقل	میانگین	انحراف معیار
احساس خوشبختی روانی	۱۸۷	۵۰	۱۹	۳۵/۹	۵/۶۴
جهتگیری بیرونی دینی	۱۸۷	۴۳	۱۵	۳۱/۰۵	۵/۸۹
جهتگیری درونی - فردی دینی	۱۸۷	۱۵	۳	۱۱/۸۹	۲/۵۳
جهتگیری درونی - اجتماعی دینی	۱۸۷	۱۵	۳	۴/۵۱	۲/۳۷
پرسشگری دینی	۱۸۷	۵۱	۱۹	۳۶/۹۶	۵/۶۸
جهتگیری بیرونی دینی	۱۸۷	۲۹	۶	۱۶/۴۱	۳/۸۳
جهتگیری‌های دینی	۱۸۷	۱۱۲	۴۶	۸۴/۴۳	۱۲/۷۳

جدول ۵) نتایج آزمون متغیرهای تحقیق میان دانشجویان دختر و پسر

موضوع تحقیق	پسران		دختران		مقدار آزمون	اعتبار آزمون
	میانگین	انحراف	میانگین	انحراف		
احساس خوشبختی روانی	۳۶/۷۳	۴/۸۱	۳۵	۶/۳۳	۲/۱۱۹	۰/۰۳۵
جهتگیری بیرونی دینی	۳۱/۸	۶/۲	۳۰/۲	۵/۳۹	۱/۸۲۹	۰/۰۶۹
جهتگیری درونی دینی	۱۶/۵۶	۴/۰۲	۱۶/۲۴	۳/۶۲	۰/۵۸۸	۰/۵۷۷
جهتگیری درونی - فردی	۱۱/۷۹	۲/۴	۱۲/۰۱	۲/۶۵	۰/۵۷۹	۰/۵۶۳
جهتگیری درونی - اجتماعی	۴/۷۶	۲/۷	۴/۲۳	۱/۹	۱/۵۳۱	۰/۱۲۷
پرسشگری دینی	۳۶/۸۶	۵/۷	۳۷/۰۶	۵/۶	۰/۲۴۸	۰/۸۱۱
جهتگیری‌های دینی	۸۵/۲۳	۱۳/۲	۸۳/۵۵	۱۲/۱۱	۰/۹۰۳	۰/۳۶۸

ضرایب همبستگی

برای آزمون معنادار بودن روابط همبستگی میان متغیرهای تحقیق از آماره آزمون ضریب همبستگی r پیرسون استفاده شده است. داده‌های تحقیق بیانگر این است که روابط معنی‌داری میان جهت‌گیری کلی دینی و احساس خوشبختی روانی وجود دارد ($r = ۰/۲۹۵$ و $P = ۰/۰۰۰$).

همچنین رابطه معناداری میان احساس خوشبختی با هرکدام از جهت‌گیری درونی، بیرونی و پرسشگری مشاهده شده است؛ اگرچه میزان رابطه فوق با جهت‌گیری درونی در مرتبه اول اهمیت قرار دارد ($r = ۰/۲۷۶$) و میزان رابطه احساس خوشبختی با جهت‌گیری بیرونی و پرسشگری به یکدیگر نزدیک است ($r = ۰/۲۲۹$ و $r = ۰/۲۱۹$). علاوه بر آن، دو بعد فرعی جهت‌گیری درونی با احساس خوشبختی روابط معناداری نشان داده است (میزان رابطه احساس خوشبختی با جهت‌گیری درونی - فردی $۰/۱۵$ و جهت‌گیری درونی - اجتماعی $۰/۲۰$ محاسبه شده است) (جدول ۶).

جدول ۶) ماتریس همبستگی احساس خوشبختی و جهت‌گیریهای دینی دانشجویان

جهت‌گیری کلی دینی	جهت‌گیری درونی دینی	جهت‌گیری درونی - اجتماعی دینی	جهت‌گیری درونی - فردی دینی	جهت‌گیری درونی دینی	جهت‌گیری بیرونی دینی	پرسشگری دینی
۰/۲۹۵	۰/۲۷۶	۰/۲۰۲	۰/۱۵۷	۰/۲۲۹	۰/۲۱۹	۰/۲۱۹
$P = ۰/۰۰۰$	$p = ۰/۰۰۰$	$p = ۰/۰۰۶$	$p = ۰/۰۳۰$	$P = ۰/۰۰۲$	$p = ۰/۰۰۳$	$p = ۰/۰۰۳$
احساس خوشبختی روانی						

علاوه بر اینها یافته‌های پژوهش گویای این است که میان درون ابعاد گوناگون

جهتگیری دینی با یکدیگر روابط معناداری وجود دارد و هم چنین ابعاد گوناگون جهتگیری‌ها با جهتگیری کلی دینی نیز روابط معناداری داشته، و میزان این رابطه در مرتبه اول از آن جهتگیری بیرونی است ($r = ۰/۸۸$) و در مراتب دوم و سوم مربوط به پرسشگری دینی و جهتگیری درونی است (به ترتیب $r = ۰/۷۷۸$ و $r = ۰/۸۰$). (جدول ۷).

جدول ۷) ماتریس همیشگی جهتگیریهای دین با یکدیگر

	سمتگیری بیرونی	پرسشگری دینی	جهتگیری درونی	درونی- فردی	درونی- اجتماعی	جهتگیری کلی دینی
جهتگیری بیرونی	۱	۰/۵۰۴ $p=۰/۰۰۰$	۰/۶۴۵ $p=۰/۰۰۰$	۰/۵۴۶ $p=۰/۰۰۰$	۰/۴۵۸ $p=۰/۰۰۰$	۰/۸۸۲ $p=۰/۰۰۰$
پرسشگری دینی		۱	۰/۳۹۹ $p=۰/۰۰۰$	۰/۳۳۸ $p=۰/۰۰۰$	۰/۲۸۴ $p=۰/۰۰۰$	۰/۸۰ $p=۰/۰۰۰$
جهتگیری درونی			۱	۰/۷۹۸ $p=۰/۰۰۰$	۰/۷۶۴ $p=۰/۰۰۰$	۰/۷۷۸ $p=۰/۰۰۰$
درونی فردی				۱	۰/۲۲۱ $p=۰/۰۰۰$	۰/۶۴۴ $p=۰/۰۰۰$
درونی اجتماعی					۱	۰/۵۶۹ $p=۰/۰۰۰$

تحلیل رگرسیون چندگانه

به منظور آزمون تأثیر همزمان متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شده است. جهتگیریهای بیرونی، درونی - فردی، درونی - اجتماعی و

پرسشگری دینی به عنوان چهار متغیر مستقل و میزان احساس خوشبختی روانی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.

یافته‌های تحقیق گویای این است که برای پیش‌بینی میزان احساس خوشبختی روانی دانشجویان، فقط میزان جهتگیری درونی دینی مؤثر است و در حضور آن، متغیرهای دیگر از مدل رگرسیون خارج می‌شود و مدل فوق در مرحله اول به پایان می‌رسد. متغیر میزان جهتگیری درونی دینی قادر به تبیین ۷ درصد تغییرات احساس خوشبختی دانشجویان است (جدول ۸).

جدول ۸) نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی میزان احساس خوشبختی روانی دانشجویان

مرحله	متغیر	r	R	SigF
۱	جهتگیری درونی دینی	۰/۲۷۶	۰/۰۷۶	۰/۰۰۰

متغیر	جهت گیری درونی دینی	r	R	SigF
		۰/۲۶۴	۳/۹۰۸	۰/۰۰۰

$$y = 27/706 + 0/264x_1$$

میزان احساس خوشبختی روانی

y: میزان احساس خوشبختی روانی

x₁: میزان جهتگیری درونی دینی

بحث و نتیجه گیری

یکی از زمینه‌های دین پژوهی بررسی تأثیرات دین در زندگی، بویژه تأثیر آن در احساس خوشبختی است. در این راستا پژوهشی به روش پیمایشی به منظور آزمون تأثیر جهتگیریهای دینی در احساس خوشبختی دانشجویان انجام شده است.

یافته‌های تحقیق گویای این است که ابزارهای سه گانه جدید تحقیق شامل جهتگیری درونی، بیرونی (مالتبی و لوئیس ۱۹۹۶) و پرسشگری دینی (مالتبی و دی ۱۹۹۸) دارای روایی و پایایی مطلوبی بوده است.

یافته‌ها همچنین بیانگر این است که اگرچه روابط معنی‌داری بین هرکدام از جهتگیری درونی، بیرونی - فردی، بیرونی - اجتماعی، بیرونی، پرسشگری و کل جهتگیری دینی با احساس خوشبختی وجود دارد، برای پیش‌بینی احساس خوشبختی فقط میزان جهتگیری بیرونی مؤثر است.

داده‌های پژوهش گویای این بود که میزان احساس خوشبختی روانی دانشجویان به نفع پسران است اما در میزان جهتگیری‌های متعدد دینی، تفاوت معناداری میان دختران و پسران وجود ندارد.

یادداشتها

- ۱- تدوینی بروک، ۲۰۰۳.
- ۲- مالتبی و همکاران، ۱۹۹۹.
- ۳- داینر و آلمونی، ۲۰۰۲.
- ۴- داینر و همکاران، ۱۹۹۷.
- ۵- همان منبع.
- ۶- ریف و کیس ۱۹۹۵.
- ۷- اسپنر و تورم، ۱۹۹۶.
- ۸- پارک و کوهن، ۱۹۹۰.
- ۹- داینر و همکاران ۱۹۹۷.
- ۱۰- کارل اریکسون (۲۰۰۳)، رایس (۲۰۰۱)، راین (۲۰۰۱)، شارپ و براست (۲۰۰۰)، نیکس و همکاران (۱۹۹۹) مایرز (۱۹۹۲)، کاروروشیر (۱۹۹۹)، مک‌گریگو رولیتل (۱۹۹۸)، میکولینر و فلورین (۱۹۹۸)، شلدون و کیسر (۱۹۹۸)، برانستین (۱۹۹۳) به نقل از راین (۲۰۰۱)، وین هاون (۱۹۹۱)، (به نقل از داینر ۱۹۹۷).
- ۱۱- ترجمه توکلی، ص ۴۳۵.
- ۱۲- راین، ۲۰۰۱.
- ۱۳- کویوی، ۱۹۹۹، به نقل از راین ۲۰۰۱.
- ۱۴- آرسیتوتل به نقل از راین ۲۰۰۱.

- ۱۵- مالتبی و همکاران، ۱۹۹۹.
- ۱۶- به نقل از ولتن ۱۹۹۴.
- ۱۷- بیتها لاهمی و آرجیل، ۱۹۹۷، گروساج ۱۹۸۸، ولف، ۱۹۹۷ به نقل از مالتبی و همکاران ۱۹۹۹.
- ۱۸- جنتا و شاور (۱۹۹۱)، فلک (۱۹۸۱)، کاهو و میادو (۱۹۸۱) همان منبع ص ۳۶۴.
- ۱۹- باتسون و همکاران، ۱۹۹۲، همان منبع.
- ۲۰- همان منبع، ص ۳۶۴.
- ۲۱- به نقل از وتین، ۱۹۹۴.
- ۲۲- به نقل از مالتبی و همکاران، ص ۳۷۳.

فهرست منابع

- ۱- مالرب، میشل، انسان واریان، ترجمه توکلی، مهران (۱۳۷۹)، نشرنی، تهران.
- 2- Byrd, K. R.Lear, Delbrt & schwenka,S, (2000) Mystism as a predictor of subjective well-being. international journal for the psychology of Religion vol 10 (4) (259-269)
- 3- Carrercs, scheier MF. (1999) Themes and issues in the self regulation of behavior in perspective on Behavioral self Regulation: Advances in social http: //WWW Annual ReviewofpsychologAreviewwell - being . htm.
- 4- Chatters LM, Levin IS & Taylor Rj (1995). Antecedents and dimensions of religous involvement amongolder blcak adults. Journal of gerontology: Social sciences 47: 5269- 5278.
- 5- Diener, Ed, Suh, E, & oishi, s (1997) Recent finding on subjective well - being. <http://www.front.csulbedosuccesssstevensrelationshipquestionner>.
- 6- Diener, ed, Alumni (2002). Frequency asked questions about subjective well- being (Happiness and life satisfactin) <http://www.spsych.Ui uc. Edu/ edienner/ faq. Html>.
- 7- Donahue, MJ (1995) Religion and the well being of Adolescents. Journal of social Issues 51. 145- 160.
- 8- Erics on. k (2033) should Happiness Beour ultimate Goal? <http://www.reliqion happiness.htm>.
- 9- Fourie, A. (2000) A clarification of spirituality as a component of psychological well- being <http://www.puk.ac.za/navorsingfokusarea09/fort/fourie.doc>.
- 10- Francis, Lj, Robbins, M(2000) Religion and Happiness, a study in emprical theology. transpersonal psychology Review, 4.(2). 17-22.
- 11- Jackson, M, & Fulford, K.W.M (1997). Spiritual experience and psychopathology. Philosophy, psychology and psychiatry. 4, 41-65.
- 12- Lewis, C.A.(2001). Cultural stereotype of the effects of religion on mental health. British

journal of Medical psychology. 74, 359-367.

13- Levin, J, S, Chatters, L. M/ & Tylor, R. J (1995) Religious effects on health status and life satisfaction among Americans. journal of Gerontology: science 50, 154-163.

14- Maltby, J. Lewis, C. A Day, L (1999) Religious orientation and psychological well-being: The role of frequency of personal prayer. [Http://www.infm.ulst.ac.uk/chrisp.df](http://www.infm.ulst.ac.uk/chrisp.df).

15- Mcgregor, Little BR. (1998) Personal projects, happiness and meaning: ongoing well and being yourself. Journal of personality and social psychology. 74: 494- 512.

16- Myers DG(1992) The pursuit of happiness: Who is happy and why. New York: William Morrow.

17- Nix G Ryan RM Manly 7B, Deci EL (1999) Revitalization through self-regulation: the effects of autonomous versus controlled motivation on happiness and vitality Journal of Experience social psychology. 35. 266-84.

18- Park, C, Cohen, L. H & Herb, (1990) intrinsic religious coping as life stress moderators for Catholics versus Protestants. Journal of personality and social psychology 19(1): 71-83.

19- Reiss, S (2001) secrets of Happiness. [Http://www.ehostvqw.epnet.com/fulltext.asp.hit](http://www.ehostvqw.epnet.com/fulltext.asp.hit)
Num.20- Ryan, R. M (2001) on Happiness and human potentials: A review of research on Hedonic and Eudaimonic well-being. [Http://www.annualreviewofpsychologyonhappinessandhumanpotentialsareviewwell-being.htm](http://www.annualreviewofpsychologyonhappinessandhumanpotentialsareviewwell-being.htm).

21- Ryff, C.D, & Keyes, C.L.M(1995) the structure of psychological well-being revisited. journal of personality and social psychology, 69-719-727.

22- Sharp, K, Bryant, R (2000) Love and Happiness: Spiritual thought in the light of behavioral genetics and neurochemistry. [Http://www.Loveon1.htm](http://www.Loveon1.htm).

23- Robbins, M, Francis, L. J (1996) Are Religious people Happier? A study among undergraduates. Research in Religious Education.

24- Spencer, S. M. & Norem, J.K (1996) Reflection and distraction: Defensive pessimism, strategic optimism, and performance. personality and social psychology Bulletin 22. 354 - 365.

25- Ted & Winnie Brock (2003) The varieties of Religious Experience. <http://www.Thevarietiesofreligious.Experience.Htm>.

26- Yanger, N., Hicks, M. A (2002) Religious copings <http://www.mh.sip.org/mhstatpres/nataliayangarberhicks.pdf>.

27- Weiten, W (1994) stress, coping and Health in Hand book of psychology Books/ cole company.

